

Kapalı Konut Sitelerinin Kamusal Açık Alanlar Açısından Oluşturduğu Problemlerin İnsan-Çevre İlişkileri Bağlamında İrdelenmesi

Analysis of the Problems of Gated Communities in Terms of Public Open Spaces in the Context of Human-Environment Relations

Nurten ÖZDEMİR, İlknur TÜRKSEVEN DOĞRUSOY

ÖZ

Bireylerin bir arada bulunması, iletişime geçmesi, kendi sosyal mekânlarını oluşturmasıyla kamusal özellik kazanan kentsel açık mekânlar küreselleşme ve yeni yaşam biçimlerinin ortaya çıkmasıyla birlikte zedelenmeye ve önemini kaybetmeye başlamıştır. Özellikle 1990'lı yıllardan itibaren inşa edilen kapalı konut sitelerinin çevresinde kalan bu alanlarda insan-çevre ilişkisi göz ardı edilmiş ve kentten kopuk, atıl durumda kalan sorunlu alanlar ortaya çıkmıştır. Çalışmanın amacı kapalı konut sitelerinin dışında kalan kamusal açık mekânların insan ve çevre ilişkisi açısından barındırdığı sorunlara dikkat çekmek, teorik bulguları İzmir kenti Mavişehir örneğinde gerçekleştirilen ve sistematik gözlem çalışmasına dayanan bir alan çalışması ile test etmektir. Araştırma sonucunda kapalı konut sitelerinin bulunduğu yerlerde kamusal açık alanların sürdürülebilirliğinin tehdit altında olduğu, söz konusu problemin kapalı sitelerin yarattığı fiziksel ve sosyal ayrışmadan kaynaklandığı belirlenmiştir. Bunların sonucu olarak kamusal açık alanlarda etkileşime olanak vermeyen mekânlar ortaya çıkmakta, kullanım yoksunluğuna bağlı olarak güvensiz mekânlar oluşmaktadır. İzmir Mavişehir'de gerçekleştirilen alan çalışmasında farklı dönemde inşa edilen ve farklı tasarım niteliklerine sahip iki site karşılaştırmalı olarak incelendiğinde teorik bulgular sistematik gözlem verileriyle de desteklenmiştir. Mavişehir'de site sınırlarının olmadığı ve yaya erişiminin engellenmediği 1. etap konut yerleşiminin bulunduğu alanda yer alan park ve rekreasyon alanlarının, Albayrak kapalı konut sitesinin bulunduğu alandaki kamusal açık alanlara göre gece ve gündüz çok daha etkin kullanıldığı, tasarım ve peyzaj elemanlarının daha nitelikli olduğu tespit edilmiştir. Albayrak konut sitesi yakın çevresindeki açık kamusal alanların tasarım ve peyzaj donatısının çok yetersiz olduğu, etkin biçimde kullanılmadığı, atıl, güvensiz ve suça meyil oluşturan ortamlar hazırladığı gözlenmiştir. Araştırma sonuçları kapalı konut sitelerinin insan ve çevre ilişkilerini zedelediğini, kamusal açık mekânların ve kamusal yaşamın sürdürülebilirliği açısından önemli açmazlar barındırdığını ortaya çıkarmıştır.

Anahtar sözcükler: İnsan-çevre ilişkisi; kamusal açık alanlar; kapalı konut siteleri.

ABSTRACT

Urban open spaces with a public character by virtue of being a place where citizens coexist, communicate, and create their own social environments have lost value as a result of globalization and the rise of new lifestyles. In particular the gated communities built since the late 1990s led to the creation of disconnected, inert, and problematic public spaces that ignore human-environment relations. The aim of this study is to draw attention to some problems related to gated communities and public spaces in the context of human-environment relations, and to examine the theoretical findings using the systematic observation research of a case study of Mavişehir in İzmir. The study concluded that the sustainability of open public spaces near gated communities is threatened as a result of physical and social segregation. They become problematic places that are unsafe and which prevent interaction. Two case sites in Mavişehir that were built in different periods and with different characteristics were examined. Park and recreation areas near the Phase 1 Mavişehir site do not have borders, are used actively, and have qualified landscape design features. In contrast, the design of open public spaces and landscaping is very limited in parks and recreation areas around the Albayrak site. They have become unused and unsafe areas. Study results indicate that gated communities undermine the relationship between humans and the environment and cause significant handicaps in terms of public life and the sustainability of open public spaces.

Keywords: Human-environment relations; public open spaces; gated communities.

Dokuz Eylül Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Bina Bilgisi Anabilim Dalı, İzmir

Başvuru tarihi: 14 Aralık 2015 - Kabul tarihi: 01 Haziran 2016

İletişim: Nurten ÖZDEMİR. e-posta: nurtenozdemir0@gmail.com

© 2016 Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi - © 2016 Yıldız Technical University, Faculty of Architecture

Giriş

Bireyler arası etkileşimin sağlandığı, halkın ifade aracı olan kamusal alanlar farklı açılardan ele alınabilmektedir. Kentsel acık alanlardan olan sokaklar, parklar, meydanlar ise kamusal alanın kentlerde mekânsal karşılık bulmuş hali olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak küreselleşmeyle birlikte insanların yaşam tarzının değişmeye başlaması kamusal alanın farklı şekillerde ortaya çıkmasına neden olmuş, kentsel ve ekonomik politikalar kamusal mekânların kullanımını değiştirmeye başlamıştır. Bu bağlamda ortaya çıkan kapalı konut sitelerinin çevresinde ciddi anlamda değişim yarattığı, kamusal mekânların niteliğine olumsuz anlamda etkilerinin olduğu gözlemlenmiştir. 1980'li yılların sonlarına doğru gelişmeye başlayan kapalı konut siteleri fiziksel sınırlarla çevrili, içe dönük, kentten soyutlanmış yaşam alanları oluşturmaktadır. Kendi içlerinde güvenli bir yaşam alanı oluşturmalarına rağmen, çevrelerindeki kamusal açık alanların aktivite yoksunluğu ve güvenlik gibi sorunlarla kuşatıldığı görülmektedir.

Çalışmanın amacı, kapalı konut yerleşimlerini çevreleyen kamusal açık mekânların sorunlarını insan ve çevre ilişkisini temel alan bir bakış açısıyla irdelemektir. Bu anlamda makalede öncelikle kamusal mekânın insan için ne anlam ifade ettiğine açıklık getirilmekte ve kapalı konut sitelerinin yakın çevresindeki kamusal açık alanları tehdit eden problemler irdelenmektedir. Bu irdeleme sonucunda, çalışmanın uygulamalı bölümüne temel oluşturan teorik model oluşturulmuş, sonrasında, İzmir Mavişehir'de, sistematik gözlem yöntemiyle gerçekleştirilen alan çalışmasının sonuçları irdelenmiştir.

Kamusal Alanda İnsan-Mekân İlişkileri

Kamusal alanın farklı disiplinler bağlamında tanımları yapılabilmekle birlikte genel olarak herkese açık, çeşitliliklere imkân tanıyan, serbest bir kullanım olanağına sahip, insanlar arası etkileşimi ve ifade özgürlüğünü sağlayan alan olarak ifade edilebilir. Habermas¹ kamusal alanın politik yönlerini ortaya koyarak, insanların özgürlüklerini kullanabilecekleri, her alanda fikirlerini ifade edebilecekleri devlet ile toplum arasında bir alan olarak görmektedir. Mekânsal olmanın ötesinde, gazete, TV gibi ortamlar aracılığıyla da farklı şekillerde kamusal alanın var olabileceğini belirtmektedir. Sennet² ise kamusal alanın kentsel mekân olarak somutlaşmış hali olan sokak, cadde, meydan gibi öğelerin üzerinde durarak, bu alanların anılarla şekillenen bir kimliğinin olduğunu, sosyal ilişkiler aracılığıyla oluştuğunu ve kamusal alanların kenti tanımlayıcı ruhu olduğunu ifade etmektedir. Ancak sokaklar ve caddeler zorunlu bir geçiş alanı olmak yerine aktif olarak kullanılan kamusal alanlar olmalıdır. Arendt³ ise kamusal alanı politik yönüyle ele ala-

rak, kişilerin politik eylemler aracılığıyla kendini ifade edebileceği, halkın örgütlenebileceği alanlar olarak görmektedir. Kamusal alan ortak paylaşılan bir dünyadır ve insanlar birbirleriyle ilişki kurabildikleri oranda kamusal yaşamın varlığından söz edilebilir.

Parklar, meydanlar, sokaklar, caddeler gibi açık kamusal mekânlar, toplumun farklı kesimlerinden insanların bir araya gelmesini, paylaşımında bulunmasını, böylece sosyal hayatın azaltılmasını ve kentlilik bilincinin gelişmesini sağlarlar. Kamusal mekânların bireyler arasındaki etkileşimden, diyaloglardan, kurulan sosyal ortamlardan meydana geldiği ve bu ortamların fiziksel özelliklerden etkilendiği düşünüldüğünde kamusal mekânların fiziksel çevre özellikleri daha da önem kazanmaktadır. Kamusal alanda hangi aktivitelerin gerçekleştirildiği, mekânsal özelliklerin söz konusu aktivitelere izin verme durumu ve bu mekânlarda ne kadar zaman geçirildiği kamusal alanın niteliğini belirlemekte ve kentin yaşanabilirliğine de etki etmektedir.

Kamusal alan olarak parklar mekânları birbirine bağlayıcı özelliği olan, gündelik hayat içinde kişiler arası etkileşime izin veren alanlardandır. Jacobs, parkların başarılı olma durumunu kullanımına ve kendilerini çevreleyen dokuyla paralellik göstermelerine bağlamıştır. Çevre yapılarının niteliği, konumu ve işlevi park kullanımını önemli ölçüde etkilemektedir. Sevilmeyen parklar "izleyen gözler" in olmadığı sokaklarla aynı problemleri yaratmakta, bu tehlike çevredeki alanlara da yayılmakta ve parklara bitişik sokakları da ıssılaştırılmaktadır.⁴

Küreselleşmeyle birlikte sosyal, kültürel, politik iletişimin ve paylaşımın gerçekleştiği kamusal açık alanların sürdürülebilirliği tehdit altına girmiştir. Özellikle 1980'lerden itibaren kentlerin hızla değişmesi ve kontrolsüz büyümesi söz konusu tehdidin nedenlerini oluşturmaktadır. Bireyciliğin ve tüketim kültürünün hızla yükselişe geçmesi, kamusal alan ile özel alan arasındaki sınırların bulanıklaşmasına neden olmuş ve özel alanların kullanımını öncelikli hale getirmiştir. Artık bireyler fiziki mekânlarda birbirinden kopmakta ve önem kazanan telekomünikasyon sistemlerinin de aracılığıyla kamusal alanı farklı türden sanal ortamlarda deneyimlemektedir. Benzer biçimde, "Ortak kullanım alanlarının organize edilememesi sonucunda, farklı sosyal grupların ikamet ettiği konut alanları ve kent mekânları arasındaki sınırlar da gittikçe belirginleşmekte ve birbirinden ayrılmaktadır."⁵ Bu anlamda, kentli bireylerin sığınağı, çoğunlukla kentle bağlantısı zayıf olan, güvenli yaşam alanları olmaktadır. Kendi içinde özelleşmiş ve içe kapalı konut alanları, yaşam alanlarıyla birlikte varlık bulan kamusal açık alanların kullanımını olumsuz yönde etkilemektedir.

¹ Habermas, 1997.

² Sennet, 1996.

³ Arendt, 1961.

⁴ Jacobs, 2011, s. 115.

⁵ Erdönmez, 2005, s. 67.

Kapalı Konut Sitelerinin Yakın Çevresindeki Kamusal Açık Mekânlar Açısından Yarattığı Problemler

Küreselleşmenin yaşam biçimine olan etkileri, kamusal alanın özelleşmeye başlaması, ülkelerin yaşadıkları ekonomik ve politik süreçler konut sektörünü oldukça etkilemiştir. Küreselleşme kenti parçalamış ve toplu konut, sanayi kompleksi ve kentleşmiş kasabalardan pek de farkı olmayan uydu kentleri doğurmuştur.⁵ Türkiye'nin 1980'lerden itibaren dışa açık bir politika izlemesi konut stokunun değişmesine neden olmuş, kooperatifler aracılığıyla büyük ölçekli projeler yapılmaya başlanmıştır. Özparlak'a⁶ göre toplumda güvenlik, konfor ve prestij öncelikli hale gelmesi, yaşam alanlarının değişmesine ve kapalı konut sitelerinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. İçe kapanık, güvenli ve lüks yeni yaşam tarzlarının sunumu bu tip konutlara olan talebi arttırmış, farklı tür ve ölçeklerde pek çok kapalı konut sitesi üretilmiştir.

Low⁷, kapalı konut sitesini "konutların, yolların, kaldırımların ve diğer tesislerin duvarlar, parmaklıklar ve peyzajla sınırlandırıldığı yerleşimler, girişin çeşitli güvenlik önlemleri ile kontrol edildiği alanlar..." olarak tanımlamaktadır. Mc Laughlin ve Muncie⁸ ise kapalı sitelerde yaşama durumunu "Gönüllü gettolaşma ve kendini ayırıştırma" olarak ifade etmektedir. Kapalı konut sitelerini genel olarak çevrelenmiş, sınırları olan, bulunduğu bağlamdan yalıtılmış, kendi içinde kurduğu hayat dışında geride kalan kentsel çevreye mesafeli duran bir yapı türü olarak tanımlamak mümkündür.

Çevresi ile keskin bir sınır oluşturan kapalı siteler, kendi içinde güvenli ve korunaklı yaşam adaları gibi görünse de, sınırları dışında kalan kentsel ve kamusal açık alanlarda nitelikli bir kent yaşamının sürdürülebilirliği açısından tehdit oluşturmaktadır. Kapalı konut siteleri ve kentsel mekân arasındaki ilişkide oluşan problemleri fiziksel ayrışma, sosyal ayrışma, kullanım ve güvenlik başlıkları altında irdelemek mümkündür.⁹

Fiziksel Ayrışma

Fiziksel ayrışma problemi, kapalı konut sitelerinin bütüncül bir planlama olmaksızın kentle bütünleşemeyen yaşam alanları oluşturması ile bağlantılıdır. Bu ayrışmaya neden olan en önemli unsurlardan bir tanesi de konut alanlarının fiziksel sınırlarıdır. Landman ve Schönteich'in¹⁰ belirttiği gibi kapalı konut sitelerinin fiziksel sınırları onu çevresinden ayırmakta ve kentsel doku içinde bölgeler oluşturmaktadır. Kent çeperinde orman arazileri ve askeri alanların sınırına yerleşen kapalı konut siteleri ise doğal sınırlar ile kentten ayrılmaktadır. Aynı zamanda, kapalı sitelerin çevreyle olan

iletişimini sınırlandıran bahçe duvarları ve güvenlik noktaları kentle bağlantısı zayıf yaşam alanlarının oluşmasına neden olmaktadır. Fiziksel ayrışma problemi, kapalı konut sitelerinin yakın çevresindeki kamusal açık alanların niteliğini olumsuz yönde etkilemektedir. Kentlinin ortak kullanımına hizmet eden meydan, sokak, park gibi kamusal açık alanların kullanımı, sitelerin fiziksel sınırları nedeniyle önemli ölçüde kısıtlanmaktadır. Sonuç olarak, kapalı konut sitelerinin yayıldığı ve otomobil kullanımının yoğun olduğu bölgelerde kamusal mekânlar nitelik değiştirmekte, geleneksel mahalle dokusundaki sokağın yerini işlevsiz kamusal alanlar ve araçlara terk edilmiş ulaşım ağları almaktadır.¹³

Sosyal Ayrışma

Blakely ve Snyder¹¹ kapalı sitelerin sosyal anlamda ayrışma yaratan boyutuna dikkat çekmiş ve kapalı konut sitelerini "sosyal donatıları sadece yerleşim içinde yaşayanlar tarafından kullanılabilen, kamusal alanın özelleştirildiği yerleşimler" olarak tanımlamışlardır. Kentli bireylerin kullanımına açık olması gereken kamusal açık alanların, kapalı konut siteleri içinde belli bir kitleye hizmet sunacak biçimde özelleştirilmesi, kentte sosyal anlamda yabancılaşmaya ve kutuplaşmaya neden olmaktadır. Kapalı site kullanıcıları benzer yaşam standartlarına, gelir düzeyine ve kültürel alt yapıya sahip kişilerle bir arada yaşamayı tercih etmekte, farklı özelliklere sahip kişilerle aynı yaşam alanlarını paylaşma fikrini reddetmektedirler.¹² Kapalı sitelerdeki komşuluk ilişkilerinin yakın çevre ya da mahalle ile değil, yaşanan güvenli yaşam alanı ile sınırlı olduğu bilinen bir gerçektir.¹³ Bu durum gelir düzeyi ve yaşam tarzı açısından benzer özellikteki kapalı site kullanıcılarının steril bir hayat sürdürerek kentli olma bilincinden uzaklaşmalarına neden olmaktadır. Kapalı konut sitelerinin varlığı ile pekîşen sosyal ayrışma problemi, açık alan kullanımını özelleştirmiş, çeşitlilik, etkileşim, iletişim, paylaşım gibi kamusal ve sosyal olguların gelişimini sekteye uğratmıştır. Söz konusu problem, özellikle sosyo-kültürel açıdan keskin sınırların olduğu kentsel dönüşüm alanlarında, gecekondu bölgelerine bitişik konumda tasarlanan kapalı konut siteleri ile kentsel mekân arasında gerilim yaratmaktadır.¹⁴ Homojen yaşam adaları olan kapalı sitelerin ortaya çıkardığı sosyal yalıtım ile birlikte kamusal giderek anlamını yitirmekte ve kentlilerle açık kamusal mekânda bir araya gelmesi ve birbiriyle iletişime geçmesi olanaksızlaşmaktadır.¹³

Kullanım Problemi

Kapalı sitelerin oluşturduğu sosyal ve fiziksel ayrışma problemi dışı kapalı, kent yaşamını dışlayan, geçirimsiz yaşam halkaları oluşturmaktadır. Bu anlamda, kapalı konut sitelerini çevreleyen kentsel ve kamusal açık alanların kullanımı azalmakta ve niteliği düşmektedir. Yapılan araştırma-

⁵ Erdönmez, 2005, s. 67.

ran Mac Leod, 2003, s. 20.

⁶ Özparlak, Meşhur, 2012.

⁹ Özdemir, Doğrusoy, 2015, s. 230.

⁷ Low, 2003, s. 32.

¹⁰ Landman, Schönteich, 2002, s. 81.

⁸ Mc Laughlin, Muncie, 1999. Akta-

¹¹ Blakely, Snyder, 1997. Aktaran Töre, ¹³ Özgür, 2006, s. 84.

Som, 2009, s. 122.

¹⁴ Perouse, Daniş, 2005, s. 6.

¹² Töre, Som, 2009, s. 126,128,129.

lar, kapalı konut yerleşimlerinin içinde bulunduğu çevreyle ne toplumsal ne de fiziksel açıdan bir ilişkisinin olmadığını, site kullanıcılarının çevreyle olan ilişkisinin yalnızca ana ulaşım akslarını kullanmaktan ibaret olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca, kapalı sitelerin içerdiği sosyal ve rekreatif özel kullanımlar, kullanıcıların bu türden gereksinimlerini site sınırlarının dışına çıkmadan karşılayabilmelerine olanak tanımaktadır. Dolayısıyla kapalı site kullanıcıları yakın çevresindeki kamusal mekânları kullanmamaktadır. Kapalı sitelerin dışında kalan yollar ve caddeler ıssızlaşmakta, motorlu taşıt kullanımına terk edilmekte, yeşil alanlar ve parklar kullanılmayan atıl boşluklara dönüşmektedir. Halbuki N. Schulz'un¹⁵ vurguladığı gibi, açık kamusal kent mekanları kendisini çevreleyen yapılarla ilişkilidir ve kolektif yaşamı devam ettirebilmek için aktiviteye imkan sağlayan, aynı zamanda doğal çevresiyle uyum içinde olan mekanların yaratılması son derece önemlidir. İnsanların rutin olarak bir araya geldikleri, bir yerden başka bir yere düzenli olarak geçtikleri veya rastlantısal karşılaşmalar yaşadıkları yerler, insanların günlük yaşamları içinde önemli yer tutmaktadır.¹⁶ Farklı aktiviteler, kullanım biçimleri ve kullanıcı profilleri buldukları mekânda zengin bir karışım sağlamaktadır. Farklı kullanıcılar mekânı farklı biçimlerde yorumlamakta ve mekâna farklı anlamlar yüklemektedir.¹⁷ Ancak kapalı konut siteleri, özellikle yakın çevresindeki kamusal açık alanlarda aktivite yoksunluğu yaşanmasına neden olmakta, yer ve aidiyet hissini zayıflatarak insan ve mekân arasındaki ilişkiyi örselemektedir.¹³

Güvenlik Problemi

Jacob's⁷ kentsel mekânlarda güvenliğin sağlanabilmesi için sosyal ilişkilerin ve sokakların izlenebilir ve görülebilir olmasının oldukça önemli olduğuna vurgu yapmaktadır. "Sokaktaki gözler" in varlığının tesis edilebilmesi için karma işlevli alan kullanımının ve aktivite öneren, yaşayan kamusal mekânların varlığının çok önemli olduğunu ileri sürmektedir. Kentsel mekânın kullanımını destekleyen ve çeşitlendiren aktivitelerden yoksun kalması, kapalı konut sitelerinin dışındaki kamusal açık alanlarda güvensizlik hissini pekiştiren önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Kentsel mekânda hissedilen güvenlik problemi, yakın çevredeki kamusal açık mekânların kullanım zafiyetinden de önemli ölçüde besleniyor görünmektedir. Bu anlamda, kapalı konut sitesi kullanıcıları, diğer bir deyişle mekânsal ve toplumsal anlamda ayrıcalıklı konuma getirilen "Yeni elitler", güvenlikli sitelerinde giderek kendilerini daha çok tehdit altında hissetmektedir.¹⁸

Newmann¹⁹ kentsel mekânlardaki güvenlik durumunu insanların çevrelerini kontrol edebilmeleri ve çevreye

hâkim olmaları ile doğrudan bağlantılı bir durum olarak ifade etmektedir. Bariyerler ile çevrili kapalı konut siteleri, fiziksel ve algısal olarak çevresinden koparıldığından, yakın çevredeki kamusal açık alanlar ciddi bir sosyal kontrol ve denetim problemiyle karşı karşıyadır. Nasar ve Jones²⁰ kentsel mekânda güvenliğin sağlanması için görünüm ve sığınak olmak üzere iki temel unsur belirlemiştir. Site sınırlarıyla çevrili bir sokakta yürüyen kentli site duvarları ve cadde arasına sıkışmış durumdadır. Sınırlar, çevresine hâkim olmasını engellemekte, herhangi bir tehlike anında sığınabilmek için potansiyel mekân barındırmamaktadır. Nitelikli peyzaj düzenlemesinin, kentsel donatıların ve nişlerin olmayışı, yaya geçitlerinin, durakların ve otoparkların düzenlenmesinde oluşan kör noktaların dikkate alınmaması kapalı konut sitelerine yakın konumdaki kamusal açık alanlarda güvenlik algısını zayıflatmakta ve suça zemin hazırlamaktadır (Şekil 1).¹³

Alan Çalışması

Örneklem, Yöntem ve Süreç

Çalışmanın bu bölümünde, yukarıda özetlenmeye çalışılan problemler çerçevesinde kurgulanan alan çalışmasının bulguları paylaşılmaktadır. Bu çalışma, İzmir kentinde kapalı konut sitelerinin yoğun olarak gözlendiği Mavişehir semtinde, sistematik gözlem yoluyla gerçekleştirilmiştir. 1950'li yıllarda, kent merkezinde sekiz katlı apartmanların inşa edilmesi ile yoğunlaşan ve kentsel dokusu değişmeye başlayan İzmir'de, 1980'li yıllardan itibaren yeni yerleşim alanları kent çeperlerine tutunmaya başlamıştır. Göçler ve artan nüfusla birlikte ortaya çıkan barınma sorunu yerel yönetimler ve özel kooperatifler tarafından büyük ölçekli toplu konutlar ile çözülmeye çalışılmıştır. Özellikle 1990 sonrasındaki dönemde tüketim kültürünün yaygınlaşmasıyla birlikte sözü edilen konutların türevleri oluşmuştur. Toplu yaşam lüks, orta, üst gelir grubuna hitap eden ve prestij amaçlı inşa edilen kapalı siteler biçiminde yorumlanmaya başlamıştır.²¹

Çalışma alanı olarak seçilen Mavişehir bölgesi başlangıçta çeperde yer alan ve zaman içinde kent merkeziyle bütünleşen, daha çok orta üst ve üst gelir grubuna hitap eden, farklı niteliklerde toplu yaşam alanları barındıran bir yerleşim bölgesi niteliğindedir. Mavişehir farklı etaplarda geliştiği için konut alanları ile kentsel açık alanlar arasındaki ilişkinin gözlemlenmesi açısından çeşitlilik sunmaktadır. Bu doğrultuda farklı dönemlerde inşa edilen ve çevreyle olan ilişkisi bağlamında farklı özellikler gösteren iki konut alanının yakın çevresindeki kamusal açık alanlar çalışma alanı olarak belirlenmiştir. Bunlardan ilki 1985 yılında yapımına başlanan 1. etap Mavişehir konutlarından Pamukkale Sitesi'nin, diğeri ise 2005 yılında tamamlanan Albayrak Sitesi'nin yakın çevresidir (Şekil 2). Her iki konut sitesinin etrafında yer alan

⁷ Low, 2003, s. 32.

¹³ Özgür, 2006, s. 84.

¹⁵ N. Schulz, 1980.

¹⁶ Thwaites, 2001. Aktaran Yücel, Yıldızci, 2006, s. 223.

¹⁷ Bentley, Alcock, Murrain, McGlynn, Smith, 1993, s. 27.

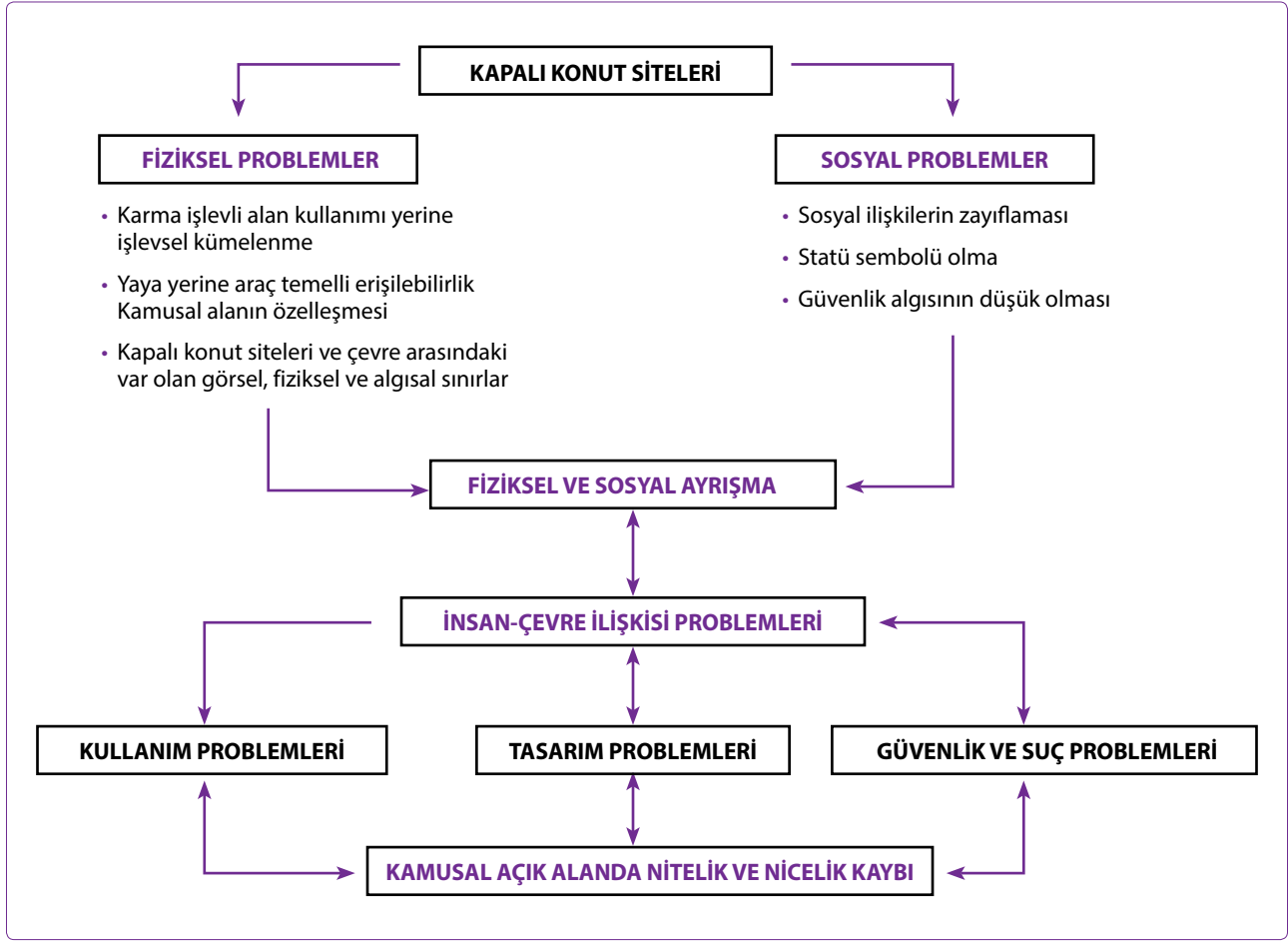
¹⁸ Kurtuluş, 2005.

¹⁹ Newman, 1996, s. 68.

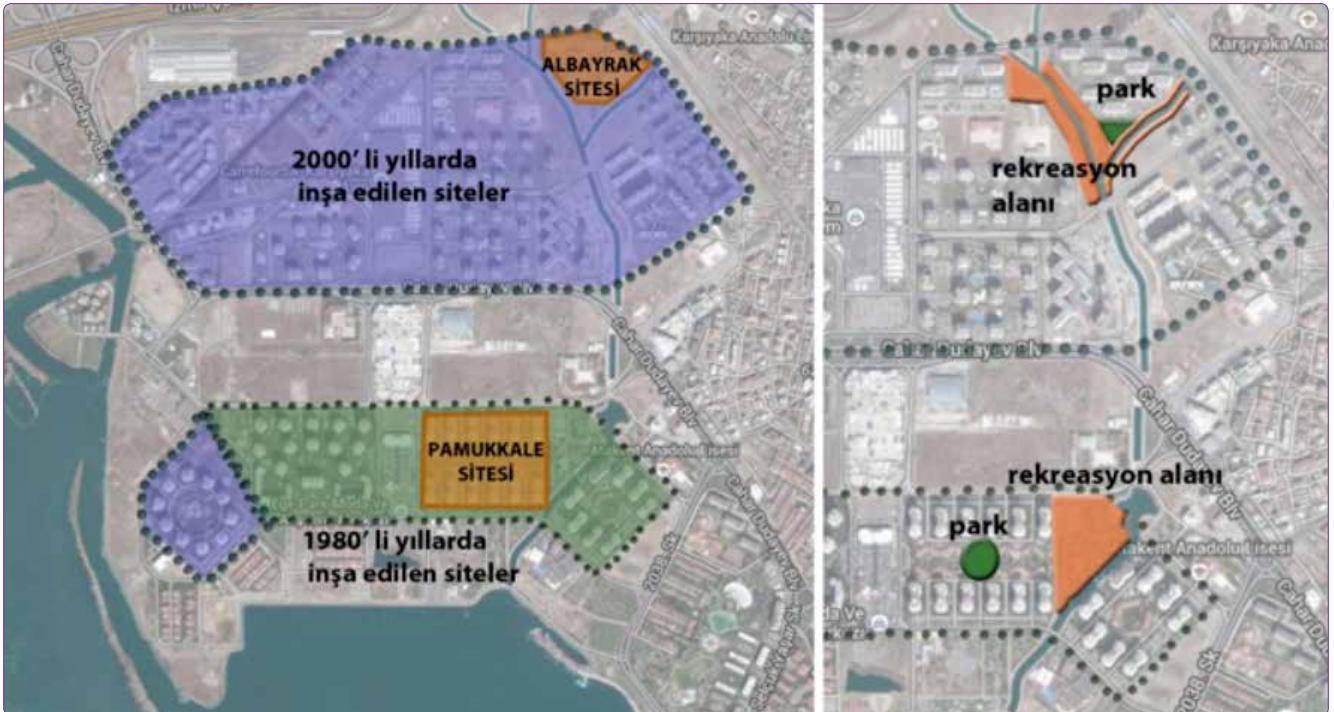
¹³ Özgür, 2006, s. 84.

²⁰ Nasar, Jones, 1997.

²¹ Akyol, 2008, s. 79.

Şekil 1. Kapalı konut siteleri ve kamusal açık alanlar arasındaki ilişki diyagramı.

Şekil 2. İnceleme ve gözlem ve alanları.

kentsel açık alanlardan çocuk oyun parkları ve rekreasyon alanları 2015 yılının Ocak ayında, hafta içi ve hafta sonu 2’şer gün olmak üzere sabah, öğle ve akşam saatlerinde sistematik gözlem yoluyla incelenmiştir. Gözlem esnasında fiziksel durum, peyzaj, konum, fiziksel geçirgenlik ve aktivite (kullanım) parametreleri dikkate alınmıştır. Alanın görülebileceği bir noktada durularak, 20’şer dakikalık süre içinde alanda bulunan kullanıcıların gerçekleştirdiği aktivite türleri, kullanıcı sayısı, yaş ve cinsiyet değişkenleri sayılarak gözlem tablosuna not edilmiştir. Çalışmanın gözlemlenebilir fiziksel verileri karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiş ve kamusal açık alan kullanımını olumlu ya da olumsuz yönde etkileyen tasarım unsurları ortaya konmuştur.

Bulgular

Mavişehir’de 1980’li yıllarda inşa edilen ilk site olan 1. Etap Mavişehir Konutları’ndan Pamukkale Sitesi 2000’li yıl-

larda inşa edilen sitelerden farklı olarak çevre ile arasına görsel engel oluşturan fiziksel bir sınır koymak yerine, alanını görsel iletişimi sağlayacak biçimde tel örgüyle tanımlanmaktadır. Bu siteye yaya erişimi engellenmemiş olup araç girişleri kontrollüdür. Siteyi çevreleyen sokaklar, mevcut park ve rekreasyon alanları ile iç içe olup site, kullanıcılarıyla birlikte kentlinin kullanımına da açıktır. Bu çevrede dikkat çeken diğer fiziksel unsurlar sokakların ve kaldırımların tasarım niteliğinin görece yüksek olması ve etkin biçimde kullanılmasıdır. Kaldırımlardaki yaya hareketi peyzaj öğeleri ya da yer kaplamasındaki renk geçişleri ile tanımlanmış olup, sokak ile site arasındaki görsel iletişim sürekli kılınmıştır. Yeşil doku oranının Albayrak Sitesi’nin yakın çevresindeki kentsel açık alanlara göre çok daha yoğun olduğu dikkati çekmiştir.

2000’li yıllardan itibaren Mavişehir bölgesinde kapalı siteler ile kentsel açık alanlar arasında peyzaj öğeleri ya

Tablo 1. Gözlem alanlarının yakın çevresiyle birlikte karşılaştırmalı olarak değerlendirilmesi

	1980’LERDE YAPILAŞAN ALAN	2000’LERDE YAPILAŞAN ALAN		1980’LERDE YAPILAŞAN ALAN	2000’LERDE YAPILAŞAN ALAN
SİTE VE ÇEVRE ARASINDA FİZİKSEL SINIRLAR			KALDIRIMLAR		
TEL SINIR			PEYZAJLA BÖLÜMLEME		
TEL + DUVAR SINIR			MASIF YÜZEY		
TEL + DUVAR SINIR			SOKAK-SİTE İLETİŞİMİ		
GÖRSEL SINIRLAR			KAMUSAL YEŞİL ALANLAR		
BİTKİLENDİRME			KAMUSAL AÇIK ALANLAR		
ALGISAL SINIRLAR			KAMUSAL AÇIK ALANLAR		
ANITSAL GİRİŞLER			KAMUSAL AÇIK ALANLAR		

da beton duvarlar yardımıyla, görsel iletişimi engelleyen daha keskin sınırlara rastlanmaktadır. Kapalı sitelerin fiziksel sınırlarının görsel geçirgenlik özelliğinin az olduğu ve anıtsal girişlerle kuvvetlenen algısal sınırları oluşturduğu dikkat çekmektedir. Albayrak Sitesi gibi pek çok kapalı sitenin yer aldığı bölgede ise kamunun erişimine açılan kentsel ve yeşil açık alanların niceliği ve niteliği oldukça

düşüktür. Alanda doğal bir veri olan dere, sitenin masif sınırları arasına sıkışmış olduğundan, kentsel çevreyi iyileştiren doğal bir unsur olarak değerlendirilememektedir (Tablo 1). Bu bölgede yaya erişimine açık olan alanların, Pamukkale Sitesi'nin yakın çevresine göre çok daha az olduğu dikkati çekmektedir.

Tablo 2. Çocuk parklarının fiziksel özelliklerinin değerlendirilmesi

ÇOCUK OYUN PARKLARI			PAMUKKALE SİTESİ ÇOCUK PARKI	TUFAN AKSOY ÇOCUK PARKI
FİZİKSEL DURUM				
KONUM VE GEÇİRGENLİK			PAMUKKALE SİTESİ ÇOCUK PARKI	TUFAN AKSOY ÇOCUK PARKI
KONUTLARDA FİZİKSEL-GÖRSEL İLETİŞİM	✓	—		
SOKAKLARDA FİZİKSEL-GÖRSEL İLETİŞİM	✓	—		
GEÇİŞ SAĞLAMA ÖZELLİĞİ	✓	—		
ERİŞİLEBİLİRLİK	✓	—		
DONATI				
DONATI MİKTARI	✓	—		
DONATI ÇEŞİTLİLİĞİ	✓	—		
AYDINLATMA	✓	—		
KONFOR	✓	—		
PEYZAJ				
BİTKİLENDİRME	✓	—		
SERT ZEMİN-ÇİM ORAN DENGESİ	✓	—		
AKTİVİTE				
AKTİVİTE ÇEŞİTLİLİĞİ	✓	—		
MEKANSAL ÇEŞİTLİLİK	✓	—		
FARKLI YAŞ GRUPLARININ KULLANIMI	✓	—		

Çocuk Oyun Alanlarının Değerlendirilmesi

Pamukkale Sitesi'nde apartman bloklarının çevrelediği yeşil bandın bir parçası olan çocuk parkı, kentlinin ve sitenin ortak kullanımına açık olup çevresiyle görsel, fiziksel ve algısal anlamda geçirgen bir ilişki kurmaktadır. Yer seçimi planlanmış ve tasarlanmış olan park, içinden geçen yollar aracılığıyla çok katlı konut bloklarını, yeşil hat boyunca uzanan bahçeli evleri ve sitenin iki yanında bulunan sokakları birbirine bağlamaktadır. Dolayısıyla bu bölgede yer alan park, yeşil alan tasarımının doğal bir parçası olup

site kullanıcıları ve kentlilerin ortak kullanımına açık olan bir kamusal alandır. Donatı elemanları miktar, çeşitlilik ve konfor açısından değerlendirildiğinde yeterli olup farklı yaş gruplarından çocuklara hitap etmektedir. Oturma birimleri oyun parkına ve ortadaki süs havuzunun etrafında bulunan gölgelikli alana dengeli biçimde yerleştirilmiş olup, kullanıcılara çeşitlilik sunmaktadır. Parkta yeşil alan ve sert zemin oranı dengelidir, gölge sağlayan yoğun yeşil doku aynı zamanda parkla sokak arasında doğal bir sınır elemanı olarak kullanılmaktadır (Tablo 2).

Tablo 3. Çocuk parklarının kullanım durumlarının değerlendirilmesi

KULLANIM DURUMU	ÇOCUK PARKI KULLANIMI																									
	PAMUKKALE SİTESİ PARKI n=214 kişi	TUFAN AKSOY PARKI n=14 kişi																								
CİNSİYET	<table border="1"> <tr><th>Cinsiyet</th><th>Yüzde (%)</th></tr> <tr><td>Kadın</td><td>45</td></tr> <tr><td>Erkek</td><td>29</td></tr> <tr><td>Çocuk</td><td>26</td></tr> </table>	Cinsiyet	Yüzde (%)	Kadın	45	Erkek	29	Çocuk	26	<table border="1"> <tr><th>Cinsiyet</th><th>Yüzde (%)</th></tr> <tr><td>Kadın</td><td>40</td></tr> <tr><td>Erkek</td><td>10</td></tr> <tr><td>Çocuk</td><td>50</td></tr> </table>	Cinsiyet	Yüzde (%)	Kadın	40	Erkek	10	Çocuk	50								
Cinsiyet	Yüzde (%)																									
Kadın	45																									
Erkek	29																									
Çocuk	26																									
Cinsiyet	Yüzde (%)																									
Kadın	40																									
Erkek	10																									
Çocuk	50																									
KULLANIM BİÇİMİ	<table border="1"> <tr><th>Kullanım Biçimi</th><th>Yüzde (%)</th></tr> <tr><td>Tek kişi</td><td>75</td></tr> <tr><td>İki kişi</td><td>20</td></tr> <tr><td>Grup</td><td>5</td></tr> </table>	Kullanım Biçimi	Yüzde (%)	Tek kişi	75	İki kişi	20	Grup	5	<table border="1"> <tr><th>Kullanım Biçimi</th><th>Yüzde (%)</th></tr> <tr><td>Tek kişi</td><td>0</td></tr> <tr><td>İki kişi</td><td>0</td></tr> <tr><td>Grup</td><td>100</td></tr> </table>	Kullanım Biçimi	Yüzde (%)	Tek kişi	0	İki kişi	0	Grup	100								
Kullanım Biçimi	Yüzde (%)																									
Tek kişi	75																									
İki kişi	20																									
Grup	5																									
Kullanım Biçimi	Yüzde (%)																									
Tek kişi	0																									
İki kişi	0																									
Grup	100																									
KULLANIM SAATLERİ	<table border="1"> <tr><th>Kullanım Saati</th><th>Yüzde (%)</th></tr> <tr><td>Sabah</td><td>23</td></tr> <tr><td>Öğle</td><td>59</td></tr> <tr><td>Akşam</td><td>18</td></tr> </table>	Kullanım Saati	Yüzde (%)	Sabah	23	Öğle	59	Akşam	18	<table border="1"> <tr><th>Kullanım Saati</th><th>Yüzde (%)</th></tr> <tr><td>Sabah</td><td>38</td></tr> <tr><td>Öğle</td><td>62</td></tr> <tr><td>Akşam</td><td>0</td></tr> </table>	Kullanım Saati	Yüzde (%)	Sabah	38	Öğle	62	Akşam	0								
Kullanım Saati	Yüzde (%)																									
Sabah	23																									
Öğle	59																									
Akşam	18																									
Kullanım Saati	Yüzde (%)																									
Sabah	38																									
Öğle	62																									
Akşam	0																									
AKTİVİTE TÜRLERİ	<table border="1"> <tr><th>Aktivite Türü</th><th>Yüzde (%)</th></tr> <tr><td>Geçip gitme</td><td>31</td></tr> <tr><td>Yürüyüş</td><td>9</td></tr> <tr><td>Köpek gezdirme</td><td>5</td></tr> <tr><td>Oturma</td><td>7</td></tr> <tr><td>Oyun</td><td>48</td></tr> </table>	Aktivite Türü	Yüzde (%)	Geçip gitme	31	Yürüyüş	9	Köpek gezdirme	5	Oturma	7	Oyun	48	<table border="1"> <tr><th>Aktivite Türü</th><th>Yüzde (%)</th></tr> <tr><td>Geçip gitme</td><td>0</td></tr> <tr><td>Yürüyüş</td><td>0</td></tr> <tr><td>Köpek gezdirme</td><td>0</td></tr> <tr><td>Oturma</td><td>57</td></tr> <tr><td>Oyun</td><td>43</td></tr> </table>	Aktivite Türü	Yüzde (%)	Geçip gitme	0	Yürüyüş	0	Köpek gezdirme	0	Oturma	57	Oyun	43
Aktivite Türü	Yüzde (%)																									
Geçip gitme	31																									
Yürüyüş	9																									
Köpek gezdirme	5																									
Oturma	7																									
Oyun	48																									
Aktivite Türü	Yüzde (%)																									
Geçip gitme	0																									
Yürüyüş	0																									
Köpek gezdirme	0																									
Oturma	57																									
Oyun	43																									

Albayrak Sitesi'nin yanında konumlanan Tufan Aksoy Parkı ise sitenin masif sınırları ve dere ile çevrelenmiş olup planlanmamış bir alan görünümündedir. Park dere ve kapalı sitenin masif duvarları arasına sıkıştığı için çevresindeki kullanımlarla olan görsel ve fiziksel erişimi oldukça sınırlıdır. Görsel ve fiziksel erişimin zayıf olması herhangi bir tehlike anında alternatif kaçış yollarını kapatmakta oldu-

ğundan kişide güvensizlik algısı pekiştirmesi olasıdır. Parkı iki yandan çevreleyen derenin sınırları, Albayrak Sitesi'nin yakın çevredeki kentsel alanlara bağlanmasında engel oluşturmaktadır. Bölgedeki tek çocuk parkı olmasına, yakın çevresinde okulların bulunmasına ve geçiş güzergâhında yer almasına karşın, Tufan Aksoy Parkındaki kullanımın oldukça düşük olduğu dikkati çekmektedir.

Tablo 4. Rekreasyon alanlarının fiziksel özelliklerinin değerlendirilmesi

REKREASYON ALANLARI	PAMUKKALE SİTESİ ÇEVRESİ	ALBAYRAK SİTESİ ÇEVRESİ		
	FİZİKSEL DURUM			
KONUM VE GEÇİRGENLİK			PAMUKKALE SİTESİ ÇOCUK PARKI	TUFAN AKSOY ÇOCUK PARKI
KONUTLARDA FİZİKSEL-GÖRSEL İLETİŞİM	✓	—		
SOKAKLARDA FİZİKSEL-GÖRSEL İLETİŞİM	✓	—		
GEÇİŞ SAĞLAMA ÖZELLİĞİ	✓	—		
ERİŞİLEBİLİRLİK	✓	—		
DONATI				
DONATI MİKTARI	✓	—		
DONATI ÇEŞİTLİLİĞİ	✓	—		
AYDINLATMA	✓	—		
KONFOR	✓	—		
PEYZAJ				
BİTKİLENDİRME	✓	—		
SERT ZEMİN-ÇİM ORAN DENGESİ	✓	—		
AKTİVİTE				
AKTİVİTE ÇEŞİTLİLİĞİ	✓	—		
MEKANSAL ÇEŞİTLİLİK	✓	—		
FARKLI YAŞ GRUPLARININ KULLANIMI	✓	✓		

Parkın zemin kaplamasının tasarlanmış olması ve oturma elemanları içermesi olumlu olmakla birlikte, donatı elemanları hem sayı hem konfor açısından yetersizdir. Parkta peyzaj düzenlemesi ve yeşil doku oldukça sınırlıdır ve gölgeleme elemanları bulunmamaktadır. Farklı yaş gruplarına hitap eden aktivitelere ve mekânsal çeşitliliğe olanak tanıyan bir düzenlemeye yer verilmemiştir. Özellikle akşam saatlerinde yetersiz aydınlatma ve sitenin yüksek duvarları güvenlik açısından olumsuz riskli alanlar yaratmaktadır (Tablo 2).

Parkların kullanım durumları gözleendiğinde, Pamukkale Sitesi'nde yer alan çocuk parkının Albayrak Sitesi yanında bulunan Tufan Aksoy Parkı'na göre hafta içi ve hafta sonu çok daha yoğun kullanıldığı tespit edilmiştir. Gözlenen 228 kullanıcıdan 214'ü (%94) Pamukkale Sitesi çocuk parkını, 14'ü (%6) Tufan Aksoy Parkını kullanmaktadır. Tufan Aksoy Parkı'nın kullanıcı profiline önemli bir çoğunluğunun (%75) okul çıkışı parkta sınırlı zaman geçiren öğrencilerden oluştuğu, parkı, yakın çevresindeki kapalı konut site-

Tablo 5. Rekreasyon alanlarındaki kullanım durumlarının değerlendirilmesi

KULLANIM DURUMU	REKREASYON ALANI KULLANIM DURUMU																																	
	PAMUKKALE SİTESİ ÇEVRESİ n=530 kişi	ALBAYRAK SİTESİ ÇEVRESİ n=254 kişi																																
CİNSİYET	<table border="1"> <tr><th>Cinsiyet</th><th>Yüzde (%)</th></tr> <tr><td>Kadın</td><td>47</td></tr> <tr><td>Erkek</td><td>34</td></tr> <tr><td>Çocuk</td><td>19</td></tr> </table>	Cinsiyet	Yüzde (%)	Kadın	47	Erkek	34	Çocuk	19	<table border="1"> <tr><th>Cinsiyet</th><th>Yüzde (%)</th></tr> <tr><td>Kadın</td><td>52</td></tr> <tr><td>Erkek</td><td>45</td></tr> <tr><td>Çocuk</td><td>3</td></tr> </table>	Cinsiyet	Yüzde (%)	Kadın	52	Erkek	45	Çocuk	3																
Cinsiyet	Yüzde (%)																																	
Kadın	47																																	
Erkek	34																																	
Çocuk	19																																	
Cinsiyet	Yüzde (%)																																	
Kadın	52																																	
Erkek	45																																	
Çocuk	3																																	
KİŞİ SAYISI	<table border="1"> <tr><th>Kişi Sayısı</th><th>Yüzde (%)</th></tr> <tr><td>Bir kişi</td><td>57</td></tr> <tr><td>İki kişi</td><td>30</td></tr> <tr><td>İki ve üstü</td><td>13</td></tr> </table>	Kişi Sayısı	Yüzde (%)	Bir kişi	57	İki kişi	30	İki ve üstü	13	<table border="1"> <tr><th>Kişi Sayısı</th><th>Yüzde (%)</th></tr> <tr><td>Bir kişi</td><td>92</td></tr> <tr><td>İki kişi</td><td>8</td></tr> <tr><td>İki ve üstü</td><td>0</td></tr> </table>	Kişi Sayısı	Yüzde (%)	Bir kişi	92	İki kişi	8	İki ve üstü	0																
Kişi Sayısı	Yüzde (%)																																	
Bir kişi	57																																	
İki kişi	30																																	
İki ve üstü	13																																	
Kişi Sayısı	Yüzde (%)																																	
Bir kişi	92																																	
İki kişi	8																																	
İki ve üstü	0																																	
KULLANIM SAATLERİ	<table border="1"> <tr><th>Kullanım Saati</th><th>Yüzde (%)</th></tr> <tr><td>Sabah</td><td>25</td></tr> <tr><td>Öğle</td><td>60</td></tr> <tr><td>Akşam</td><td>15</td></tr> </table>	Kullanım Saati	Yüzde (%)	Sabah	25	Öğle	60	Akşam	15	<table border="1"> <tr><th>Kullanım Saati</th><th>Yüzde (%)</th></tr> <tr><td>Sabah</td><td>27</td></tr> <tr><td>Öğle</td><td>65</td></tr> <tr><td>Akşam</td><td>8</td></tr> </table>	Kullanım Saati	Yüzde (%)	Sabah	27	Öğle	65	Akşam	8																
Kullanım Saati	Yüzde (%)																																	
Sabah	25																																	
Öğle	60																																	
Akşam	15																																	
Kullanım Saati	Yüzde (%)																																	
Sabah	27																																	
Öğle	65																																	
Akşam	8																																	
AKTİVİTELER	<table border="1"> <tr><th>Aktivite</th><th>Yüzde (%)</th></tr> <tr><td>Geçip gitme</td><td>54</td></tr> <tr><td>Bisiklet</td><td>7</td></tr> <tr><td>Yürüyüş</td><td>15</td></tr> <tr><td>Gezinti</td><td>5</td></tr> <tr><td>Köpek gezdirme</td><td>9</td></tr> <tr><td>Çocuk gezdirme</td><td>6</td></tr> <tr><td>Oturma</td><td>4</td></tr> </table>	Aktivite	Yüzde (%)	Geçip gitme	54	Bisiklet	7	Yürüyüş	15	Gezinti	5	Köpek gezdirme	9	Çocuk gezdirme	6	Oturma	4	<table border="1"> <tr><th>Aktivite</th><th>Yüzde (%)</th></tr> <tr><td>Geçip gitme</td><td>76</td></tr> <tr><td>Bisiklet</td><td>4</td></tr> <tr><td>Yürüyüş</td><td>0</td></tr> <tr><td>Gezinti</td><td>0</td></tr> <tr><td>Köpek gezdirme</td><td>3</td></tr> <tr><td>Çocuk gezdirme</td><td>0</td></tr> <tr><td>Oturma</td><td>17</td></tr> </table>	Aktivite	Yüzde (%)	Geçip gitme	76	Bisiklet	4	Yürüyüş	0	Gezinti	0	Köpek gezdirme	3	Çocuk gezdirme	0	Oturma	17
Aktivite	Yüzde (%)																																	
Geçip gitme	54																																	
Bisiklet	7																																	
Yürüyüş	15																																	
Gezinti	5																																	
Köpek gezdirme	9																																	
Çocuk gezdirme	6																																	
Oturma	4																																	
Aktivite	Yüzde (%)																																	
Geçip gitme	76																																	
Bisiklet	4																																	
Yürüyüş	0																																	
Gezinti	0																																	
Köpek gezdirme	3																																	
Çocuk gezdirme	0																																	
Oturma	17																																	

si kullanıcıları yerine daha çok uzak çevredeki gecekondu dönüşüm bölgesinden gelen kişiler tarafından kullanıldığı dikkati çekmiştir. Pamukkale Sitesi'nin çocuk parkında %75 oranında tekil, %20 oranında ikili, %5 oranında grup halinde kullanım biçimlerine rastlanırken, Tufan Aksoy Parkı'nda yalnızca grup kullanımına rastlanmıştır. Pamukkale Sitesi %18 oranında akşam kullanımı olmak üzere günün her saatinde kullanılırken Tufan Aksoy Parkı'nda akşam saatlerinde herhangi bir kullanıma rastlanmamıştır. Pamukkale Sitesi parkında hafta sonu ve hafta içi %31 oranında geçiş, %7 oturma, %48 oyun, %9 yürüyüş ve %5 köpek gezdirme gibi etkinliklerin gerçekleştirildiği gözlenmiştir. Aktivite çeşitliliği açısından Pamukkale Sitesi parkına göre çok daha yetersiz olduğu saptanan Tufan Aksoy Parkı'nda ise %57 oranında oturma ve %43 oranında oyun eylemleri dışında farklı bir aktivite türüne rastlanmamıştır (Tablo 3).

Rekreasyon Alanlarının Değerlendirilmesi

Pamukkale Sitesi Mavişehir deresi etrafında düzenlenen geniş bir rekreasyon alanı bulunmaktadır. Bu alan site duvarlarıyla sınırlı olmayıp çevresinde bulunan eğitim yapıları, konutlar ve sokaklar ile geçirgen bir ilişki kurmaktadır. Rekreasyon alanı farklı yaş gruplarına hitap eden kullanımları ve sunduğu mekânsal çeşitlilik ile geçiş, yürüyüş, bisiklet sürme, köpek gezdirme, spor gibi farklı etkinliklere olanak tanımaktadır. Yoğun bir yeşil dokuya sahip olan bu alanda çim ve sert zemin oranı dengeli olarak dağıtılmış olup donatı ve aydınlatma elemanları nitelik ve nicelik olarak yeterlidir. Ancak parkın bir bölümündeki oturma birimleri tekil ve dağınık olarak konumlandığı için grup kullanımlarına imkân vermemekte, sosyal etkileşimi kısıtlamaktadır. Parkta 1 adet kapalı, 3 adet açık basketbol sahası, 1 adet tenis sahası, 2 adet de voleybol sahası bulunmakta ve etkin biçimde kullanılmaktadır.

Albayrak Sitesi sınırında dere boyunca uzanan rekreasyon alanının genel özellikleri değerlendirildiğinde ise site-nin yüksek duvarları ile sınırlandırılmış olan bu alanın çevre ile olan etkileşiminin fiziksel ve görsel açıdan oldukça zayıf olduğu görülmektedir. Mevcut dere, bağlayıcı bir rekreatif alan olmaktan çok kentsel alanları birbirinden ayıran ve kapalı sitelerin duvarlarla oluşturduğu masif etkiyi kuvvetlendiren doğal bir sınır görevi görmektedir. Rekreasyon alanının yakın konumdaki Mavişehir metro istasyonu ve mevcut AVM'nin varlığı nedeniyle daha çok geçiş için, civardaki okulların giriş çıkış saatlerinde ise kısa süreli olarak kullanıldığı gözlenmiştir. Rekreasyon alanındaki mekânsal planlama ve peyzaj tasarımı nitelikli olmayıp yeşil dokudan daha çok sert zemin yer tutmaktadır. Ayrıca, oturma elemanlarının çeşitliliği, sunduğu konfor düzeyi, aydınlatma armatürlerinin sayısı ve niteliği yetersizdir (Tablo 4).

Kullanımlar açısından bakıldığında Pamukkale Sitesi'nin yanında bulunan rekreasyon alanındaki kullanıcı sayısının Albayrak Sitesi yakınındaki alana göre hafta içi ve hafta

sonu olmak üzere daha fazla olduğu görülmektedir. Gözlenen 784 kullanıcının 530'u (%68) Pamukkale Sitesi'nin yakınındaki, 254'ü (%32) ise Albayrak Sitesi yakınındaki rekreasyon alanını kullanmıştır. Pamukkale Sitesi rekreasyon alanında, %57 oranında tekil, %30 ikili ve %13 grup olmak üzere farklı kullanım türlerine rastlanırken, Albayrak sitesi yakınındaki rekreasyon alanında %92 oranında bireysel kullanımlar gözlenmiştir. Her iki alanda da kullanımlar öğle saatlerinde yoğunlaşırken, Albayrak Sitesi yakınındaki rekreasyon alanında akşam saatlerindeki kullanımın %8'lere düştüğü belirlenmiştir. Aktivite türleri analiz edildiğinde her iki alanın da ağırlıklı geçiş eylemine (Pamukkale %54, Albayrak %76) hizmet ettiği Pamukkale sitesinin yakınındaki rekreasyon alanında %7 bisiklet, %15 yürüyüş, %5 gezinti, %9 köpek gezdirme, %6 çocuk gezdirme, %4 oturma olmak üzere daha çeşitli aktivitelerin gerçekleştiği gözlenmiştir. Albayrak Sitesinde ise %3 köpek gezdirme, %4 bisiklet sürme ve %17 oturma olmak üzere daha sınırlı aktivitelere rastlanmıştır (Tablo 5).

Tartışma ve Sonuç

Kapalı konut siteleri kent içinde ya da çeperlerinde içe dönük yaşam alanları oluşturan, bu anlamda fiziksel sınırları güçlü ve erişimleri kontrollü kapalı devre yaşam alanları olarak nitelendirilebilir. Kamusal açık mekânın kentlinin mekânı olduğundan hareketle, kapalı konut sitelerinin yapımının hızla sürdüğü bir mimarlık üretim ortamında konut ve kamusal mekân arasında organik ilişkilerin kurulamadığı ve kamusal mekânın niteliksizleştiği dikkati çekmektedir. Kapalı konut sitelerinin belli bir zümreye ya da statüye ait bir yaşam alanı sunma iddiası, kent bütüncül, karmaşık ve çeşitlilik sunan yapısı ile çelişmektedir. Kapalı konut sitelerinin yakın çevresindeki kentsel ve kamusal açık alanlar üzerinde yarattığı gerilimli problemleri konu edinen ve teorik bulguları İzmir kenti Mavişehir örneklemini üzerinde gözleme dayalı bir alan çalışması ile sınıyan bu araştırmanın sonuçlarını kuramsal ve pratik düzlemde değerlendirmek mümkündür.

Çalışmada kapalı konut sitelerinin fiziksel ve algısal sınırlarının yarattığı fiziksel ve sosyal ayrışmanın, konutların yakın çevresindeki kamusal açık alanlar ve nihayetinde kamusal kent yaşamının sürdürülebilirliği açısından önemli tehditler oluşturduğu görülmüştür. Kapalı sitelerde yaya ve araç erişiminin güvenlik kontrol noktalarından sağlanması, görsel ve fiziksel erişimin site sınırları ile engellenmesi, yaya yerine araç temelli ulaşımın baskın olması, açık kamusal mekân deneyimini zayıflatan önemli unsurlardandır. Kapalı konut sitelerinin kendi içine dönük kurgulanan ve özelleşen açık mekânları kentle ortak bir kamusal yaşam ve mekân oluşturma olasılığını baştan reddetmektedir. Konutlarla kentsel mekân arasında geçişli bir mekân hiyerarşisinin kurulmayışı, etkileşime açık ve kent bütüncül bir parçası olabilen ortak paylaşım alanlarının oluşmasını engellemektedir.

Kapalı konut sitelerinin çoğunlukla kent çeperlerine tutunması, karma işlevli alan kullanımının olmayışı ve kapalı sitelerin fiziksel sınırlarının güçlü olması cadde, sokak, park vb. kentsel kamusal açık alanların etkin biçimde kullanılmasının önünde engel oluşturmaktadır. Kentlinin sosyal paylaşım, etkileşim ve eğlence amacıyla bir araya gelmesi için planlanan kamusal açık alanlar atıl, yaşamayan, güvenlik açısından problem oluşturan kent boşluklarına dönüşmektedir.

Teorik bulgulardan hareketle edinilen öngörülerini sına-mak üzere, İzmir-Mavişehir’de farklı dönemlerde yapılmış, çevresiyle farklı nitelikte ilişkiler kuran Pamukkale Sitesi ile kapalı konut sitesi tipolojisini tipik biçimde örnekleyen Albayrak Sitesi’nin yakın çevresindeki kamusal açık mekânlar sistematik gözlem çalışması ile karşılaştırmalı olarak incele-nmiştir.

Pamukkale Sitesi ve Albayrak Sitesi’nin yakın çevresinde-ki açık kamusal alanların tasarım ve kullanım özelliklerinin birbirinden farklı olduğu gözlenmiştir. Pamukkale Sitesi’nin sınırları geçirgen olup yakın çevresinden görsel ve fiziksel olarak yalıtılmamıştır. Site rekreasyon alanı, park, sokak vb. açık kamusal alanlarla iç içe geçmektedir ve kentsel me-kandan özel konut mekanlarına kademeli mekan geçişi sağ-lanmaktadır. Konutlar ve kamusal açık mekânlar arasındaki geçirgen sınırlar sanılanın aksine güvenliği azaltmamakta, kullanımı teşvik ettiği için daha güvenli kentsel mekânlar yaratmaktadır. Ayrıca bu bölgedeki sokakların aktif olarak kullanıldığı, Mavişehir sakinlerinin ve diğer semtlerden ge-len kentlilerin kentsel açık mekânlarda bir arada bulunabil-diği, karşılaşılabildiği ve etkileşime geçebildiği gözlenmiştir. 2000’li yıllarda yapılan kapalı siteleri örnekleyen Albayrak Konutlarının sınırları ise fiziksel, görsel ve algısal sınırlar oluşturan beton/tel duvar ve peyzaj elemanlarıyla çevri-lidir. Geçirimsiz sınırlar, yakın çevresinde bulunan sokak, park ve rekreasyon alanı gibi açık kamusal alanların kamu-sallık işlevini yitirmesine ve atıl duruma geçmesine neden olmuştur.

Yukarıda sözü edilen basit gözlem verileri, çocuk park-larından ve rekreasyon alanlarından sistematik gözlem yoluyla edinilen verilerle de desteklenmiştir. Pamukkale Sitesi’ne yakın konumdaki çocuk parkının ve rekreasyon alanının, Albayrak Konutları’nın yakın çevresindeki açık kamusal alanlara göre hafta içi ve hafta sonu, gündüz ve gece olmak üzere çok daha yoğun kullanıldığı ve daha fazla aktiviteye imkân sağladığı tespit edilmiştir. Kapalı bir site olan Albayrak Konutlarına bitişik konumda bulunan Tufan Aksoy Parkı’nın ve rekreasyon alanının kullanımı sitenin sı-nırları ve derenin sınırlayıcı etkisi nedeniyle yok denecek kadar azdır. Görsel olarak fark edilmeyen ve erişimi dere ile sınırlandırılan parkta gece kullanımı ve bireysel kullanımlar çok az gözleendiğinden güvensizlik algısını pekiştirdiği söy-lenebilir. Pamukkale Sitesi’nin fiziksel sınırlarının geçirgen

olması, açık kamusal alanların hem kentlilere hem de site kullanıcılarına açık olması, tasarımının ve peyzaj eleman-larının daha nitelikli olması, kullanımı arttıran ve güvenlik algısını olumlu yönde geliştiren unsurlardandır.

Sonuç olarak 1980’li ve 2000’li yılları temsilen seçilen ve farklı mekansal özellikler gösteren iki konut alanının yakın çevresindeki açık kamusal mekânlarla kurduğu ilişki-lerin de farklı nitelikte olduğu gözlenmiştir. Çevresiyle gör-sel, fiziksel ve algısal açıdan geçirgen ilişkiler kuran konut yerleşimlerinin, aktivite çeşitliliği, kullanım yoğunluğu ve güvenlik algısı gibi açık kamusal mekânların sürdürülebilir-liğini etkileyen parametreler açısından daha olumlu etki-ler yarattığı söylenebilir. Açık kamusal mekân kullanımının artması bölgedeki kullanıcıların sosyal ilişkilerini olumlu yönde etkilerken, beraberinde güvenli bir kent yaşamını da tesis etmektedir.

Çevreyle olan ilişkisine keskin ve geçirimsiz sınırlar ko-yan kapalı konut siteleri yakın konumda yer alan kamusal açık mekânların sürdürülebilirliği açısından olumsuz etkiler yaratmaktadır. Karlılık ve pazarlama ilkeleri doğrultusunda metalaşan kapalı konut sitelerinin tasarım sürecinde dış çevre ile olan ilişkileri ne yazık ki ihmal edilmektedir. Bu nedenle insan ve çevre ilişkisi zarar görmekte, kullanılmayan, niteliksiz ve güvensiz kentsel alanlar oluşmaktadır. Konut sitelerinin kent yaşamı için oluşturduğu açmazların farkına varılması, tasarım özelliklerinin gözden geçirilmesi son derece önemlidir. Kendi dışındaki kamusal açık mekân ların varlığını ve yaşantısını yok sayan kapalı konut siteleri-nin disiplinler arası bir yaklaşımla ele alınması ve kamusal yaşamı zedelemeyen mekânsal çözüm önerilerinin geliştiri-lmesi gerekmektedir.

Not: Bu makale Arc 5141 kodlu ‘Mimari Çevre ve İnsan’ dersi kapsamında gerçekleştirilen çalışmalardan geliştiril-miştir.

Kaynaklar

- Akyol, D. (2008) “Yeni Yaşam Tarzları: Kapalı Konut Yerleşkele-ri”, DEÜ Mühendislik Fakültesi, Fen ve Mühendislik Dergisi, Sayı:3, s. 73-83.
- Arendt, H. (1961) “Geçmişle Gelecek Arasında”, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Bentley, I., Alcock A., Murrain, P., McGlynn, S., Smith, G. (1993) “Responsive environments: A manual for designers”, Butter-worth Architecture, London.
- Blakely, E.J. & Snyder, M.G. (1998) “Separate places: Crime and security in gated communities”, Ed.: M. Felson & R.B. (Editör) Peiser Reducing crime through real estate development and management. Washington D.C., Urban Land Institute, s. 53-70.
- Erdönmez, E. (2006) “Açık Kamusal Mekanlar”, Mimarist, Sayı 22, s.67-72.
- Habermas, J. (1997) “Kamusalığın Yapısal Dönüşümü”, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Jacobs, J. (2011) Büyük Amerikan Şehirlerinin Ölümü ve Yaşamı, İstanbul, Metis Yayınları.

- Kurtuluş, H. (2005) İstanbul'da Kentsel Ayrışma, İstanbul, Bağlam Araştırma Dizisi.
- Landman, K. & Schönsteich, M. (2002) "Urban fortresses. Gated communities as a reaction to crime". African Security Review, Sayı 11, (4), s. 71-85.
- Low, S. (2003). Behind the Gates: Life, Security and the Pursuit of Happiness in Fortress America, New York and London, Routledge.
- MacLeod, G. (2003). "Privatizing the city? The tentative push towards edge urban developments and Gated communities in the United Kingdom". International Centre for Regional Regeneration and Development Studies (ICRRDS), England, University of Durham.
- Nasar, J. L., Jones, K. (1997) "Landscapes of Fear and Stress", Environment and Behaviour, Sayı 29, s. 291-323.
- Newman, O. (1996) Creating Defensible Space, Center for Urban Research Rutgers University.
- Norberg-Schulz, C. (1980) Genius Loci: Towards a Phenomenology of Architecture, New York, Rizzoli.
- Özdemir, N., Doğrusoy İ. (2015) "Kentsel ve Kamusal Açık Mekanların Sürdürülebilirliğine Bir Engel: Kapalı Konut Siteleri", 27. Uluslararası Yapı ve Yaşam Kongresi, 1-4 Ekim 2015, Kentsel Boşluğun Dili, Bursa, Bursa Mimarlar Odası, s. 229-237.
- Özgür, E.F. (2006) "Sosyal ve Mekansal Ayrışma Çerçevesinde Yeni Konutlaşma Eğilimleri: Kapalı Siteler, İstanbul, Çekmeköy Örneği", Planlama Dergisi, Sayı 4, s. 79-95.
- Özparlak, F., Meşhur, M. Ç. (2012) "Sokaktan Siteye Dönüşen Yarı Kamusal Mekanlar: Komşuluk İlişkileri Üzerine", Mimarlık Dergisi, Sayı 365. <http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=379&RecID=2956>
- Perouse, Danış, (2005) "Zenginliğin Mekanda Yeni Yansımaları: İstanbul'da Güvenlikli Siteler", Toplum ve Bilim, Sayı 104, s. 92-123.
- Sennet R. (1996) "Kamusal İnsanın Çöküşü", Ayrıntı Yayınları. İstanbul.
- Töre, E.Ö., Som, S.K. (2009) "Sosyal-Mekansal Ayrışmada Korunaklı Konut Yerleşmeleri: İstanbul Örneği", Megaron, Sayı 3, s. 121-130.
- Yücel, G. F., Yıldızcı, A.C. (2006) "Kent Parkları ile İlgili Kalite Kriterlerinin Oluşturulması, İTÜ Dergisi, Sayı 2, s. 220-230.